

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 14ης Δεκεμβρίου 2023¹

Υπόθεση C-687/22

**Julieta,
Rogelio
κατά**

Agencia Estatal de la Administración Tributaria

[αίτηση του Audiencia Provincial de Alicante
(περιφερειακού δικαστηρίου Alicante, Ισπανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Διαδικασίες αφερεγγυότητας – Σχέδιο αναδιάρθρωσης – Οδηγία (ΕΕ) 2019/1023 – Εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου – Έννομα αποτελέσματα των οδηγιών – Υποχρέωση να μην διακυβεύεται σοβαρά το αποτέλεσμα που επιδιώκει η οδηγία»

I. Εισαγωγή

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, περί πλαισίου για την προληπτική αναδιάρθρωση, την απαλλαγή από τα χρέη και τις ανικανότητες ή την έκπτωση οφειλετών, καθώς και περί μέτρων βελτίωσης των διαδικασιών αυτών, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 (οδηγία για την αναδιάρθρωση και την αφερεγγυότητα)².

2. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, δύο φυσικών προσώπων τα οποία έχουν καταστεί αφερέγγυα (στο εξής: πτωχοί οφειλέτες) και, αφετέρου, της Agencia Estatal de Administración Tributaria (κρατικής φορολογικής αρχής, Ισπανία) (στο εξής: ΑΕΑΤ), σχετικά με αίτηση περί απαλλαγής από υπόλοιπα χρεών την οποία υπέβαλαν οι πτωχοί οφειλέτες στο πλαίσιο της εις βάρος τους πτωχευτικής διαδικασίας. Ειδικότερα, η ΑΕΑΤ αντιτάχθηκε στην απαλλαγή τους από χρέη που αντιστοιχούσαν σε φορολογική απαίτηση.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² ΕΕ 2019, L 172, σ. 18.

3. Η υπό κρίση υπόθεση παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να αποσαφηνίσει το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά τη μεταφορά στις εθνικές έννομες τάξεις τους του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023, το οποίο προβλέπει ότι συγκεκριμένες κατηγορίες χρεών μπορούν να εξαιρεθούν από τον μηχανισμό πλήρους απαλλαγής από τα υπολειπόμενα χρέη.

4. Με τις παρούσες προτάσεις, κατόπιν της αναλύσεως στην οποία θα προβώ, θα προτείνω να δοθεί στο Audiencia Provincial de Alicante (περιφερειακό δικαστήριο Αλικάντε, Ισπανία), ήτοι το αιτούν δικαστήριο, η απάντηση ότι τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν την εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από την πλήρη απαλλαγή από τα χρέη, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η εξαίρεση αιτιολογείται δεόντως.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

5. Το άρθρο 23 της οδηγίας 2019/1023, το οποίο φέρει τον τίτλο «Παρεκκλίσεις», προβλέπει στην παράγραφο 4 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη δύνανται να εξαιρούν συγκεκριμένες κατηγορίες χρεών από την απαλλαγή από τα χρέη ή να περιορίζουν την πρόσβαση στην απαλλαγή από τα χρέη [ή] να θεσπίζουν μεγαλύτερη περίοδο απαλλαγής στις περιπτώσεις που οι εν λόγω εξαιρέσεις, περιορισμοί ή μεγαλύτερες περιόδοι απαλλαγής αιτιολογούνται δεόντως, όπως στην περίπτωση:

- α) εμπραγμάτως ασφαλισμέν[ων] χρ[εών]·
- β) χρ[εών] που προκύπτουν από ή σε σχέση με ποινικές κυρώσεις·
- γ) χρε[ών] που προκύπτουν από αδικοπρακτική ευθύνη·
- δ) χρε[ών] που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής οι οποίες απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις, σχέσεις συγγένειας εξ αίματος, γάμου ή αγχιστείας·
- ε) χρε[ών] που γεννώνται μετά την υποβολή αίτησης για την κίνηση της διαδικασίας που οδηγεί σε απαλλαγή από τα χρέη· και
- στ) χρε[ών] που απορρέουν από την υποχρέωση καταβολής του κόστους της διαδικασίας που οδηγεί σε απαλλαγή από τα χρέη.»

6. Από τις διατάξεις του άρθρου 34, παράγραφοι 1 και 2, καθώς και του άρθρου 35 της εν λόγω οδηγίας προκύπτει ότι αυτή τέθηκε σε ισχύ την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή της στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* και ότι η προθεσμία μεταφοράς της στις εθνικές έννομες τάξεις έληξε στις 17 Ιουλίου 2021, προθεσμία η οποία μπορούσε να παραταθεί κατά ένα έτος σε περίπτωση ιδιαίτερων δυσκολιών. Το Βασίλειο της Ισπανίας έκανε χρήση της συμπληρωματικής αυτής προθεσμίας.

B. Το ισπανικό δίκαιο

7. Το Real Decreto-ley 1/2015 de mecanismo de segunda oportunidad, reducción de carga financiera y otras medidas de orden social (βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2015 περί μηχανισμού δεύτερης ευκαιρίας, μείωσης των οικονομικών επιβαρύνσεων και άλλων κοινωνικών μέτρων)³, της 27ης Φεβρουαρίου 2015, τροποποίησε τον Ley 22/2003 Concursal (νόμο 22/2003 περί αφερεγγυότητας)⁴, της 9ης Ιουλίου 2003 (στο εξής: νόμος περί αφερεγγυότητας), εισάγοντας νέο άρθρο 178bis για τη ρύθμιση του ευεργετήματος της απαλλαγής από τα υπολειπόμενα χρέη. Η διάταξη αυτή εισήγαγε ένα σύστημα δύο επιπέδων, το οποίο παρέχει στον πτωχό οφειλέτη τη δυνατότητα να επιλέξει είτε την άμεση απαλλαγή του από τα χρέη (άρθρο 178bis, παράγραφος 3, σημείο 4) είτε την απαλλαγή του εντός πενταετίας βάσει προγράμματος πληρωμών (άρθρο 178bis, παράγραφος 3, σημείο 5). Όσον αφορά την απαλλαγή σε μεταγενέστερο στάδιο με πρόγραμμα πληρωμών, το άρθρο 178bis, παράγραφος 5, σημείο 1, του νόμου περί αφερεγγυότητας προέβλεπε τα εξής:

«Το ευεργέτημα της απαλλαγής από τα χρέη το οποίο χορηγείται στους πτωχούς οφειλέτες που μνημονεύονται στην παράγραφο 3, σημείο 5, καταλαμβάνει τις ακόλουθες απαιτήσεις που παραμένουν ανεξόφλητες:

- 1) Τις εγχειρόγραφες και τις μη προνομιούχες απαιτήσεις που παραμένουν ανεξόφλητες κατά την ημερομηνία περατώσεως της διαδικασίας αφερεγγυότητας, ανεξαρτήτως του εάν έχουν αναγγελθεί ή όχι, εξαιρουμένων των απαιτήσεων δημοσίου δικαίου και των απαιτήσεων διατροφής.»

8. Το Real Decreto Legislativo 1/2020 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley Concursal (βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2020 περί εγκρίσεως του κωδικοποιημένου κειμένου του νόμου περί αφερεγγυότητας)⁵, της 5ης Μαΐου 2020 (στο εξής: TRLC), τροποποίησε εκ νέου τον νόμο περί αφερεγγυότητας αντικαθιστώντας το άρθρο 178bis του νόμου περί αφερεγγυότητας με νέο κεφάλαιο, βάσει του οποίου οι απαιτήσεις του Δημοσίου εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της απαλλαγής από τα χρέη, ανεξαρτήτως του εάν πρόκειται για άμεση απαλλαγή ή για απαλλαγή σε μεταγενέστερο στάδιο.

9. Το άρθρο 491, παράγραφος 1, του TRLC προέβλεπε τα εξής:

«Εφόσον έχουν ικανοποιηθεί πλήρως οι απαιτήσεις κατά της πτωχευτικής περιουσίας και οι προνομιούχες απαιτήσεις, και υπό την προϋπόθεση ότι ο οφειλέτης που πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις αποπειράθηκε την επίτευξη εξωδικαστικού συμβιβασμού για την πληρωμή των ανεξόφλητων απαιτήσεων, το ευεργέτημα της απαλλαγής από υπολειπόμενα χρέη καταλαμβάνει το σύνολο αυτών, εξαιρουμένων των απαιτήσεων δημοσίου δικαίου και των απαιτήσεων διατροφής.»

³ BOE αριθ. 51, της 28ης Φεβρουαρίου 2015, σ. 19058. Το εν λόγω βασιλικό νομοθετικό διάταγμα επικυρώθηκε χωρίς τροποποιήσεις από τον Ley 25/2015 de mecanismo de segunda oportunidad, reducción de la carga financiera y otras medidas de orden social (νόμος 25/2015 περί μηχανισμού δεύτερης ευκαιρίας, μείωσης των μειώσεως των οικονομικών επιβαρύνσεων και άλλων κοινωνικών μέτρων), της 28ης Ιουλίου 2015 (BOE αριθ. 180, της 29ης Ιουλίου 2015, σ. 64479).

⁴ BOE αριθ. 164, της 10ης Ιουλίου 2003, σ. 26905.

⁵ BOE αριθ. 127, της 7ης Μαΐου 2020, σ. 31518.

10. Το άρθρο 497, παράγραφος 1, σημείο 1, του TRLC προέβλεπε τα εξής:

«Το ευεργέτημα της απαλλαγής από υπολειπόμενα χρέη που χορηγείται στους οφειλέτες που έχουν συμφωνήσει να υπαχθούν σε ορισμένο πρόγραμμα πληρωμών καταλαμβάνει και τις ακόλουθες απαιτήσεις που θα παραμείνουν ανεξόφλητες στο πλαίσιο του προγράμματος πληρωμών:

1) Τις εγχειρόγραφες και τις μη προνομιούχες απαιτήσεις που παραμένουν ανεξόφλητες κατά την ημερομηνία περάτωσης της διαδικασίας αφερεγγυότητας, ανεξαρτήτως του εάν έχουν αναγγελθεί ή όχι, εξαιρουμένων των απαιτήσεων δημοσίου δικαίου και των απαιτήσεων διατροφής.»

11. Ο Ley 16/2022 de reforma del texto refundido de la Ley Concursal, aprobado por el Real Decreto Legislativo 1/2020, de 5 de mayo, para la transposición de la [Directiva 2019/1023] (νόμος 16/2022 περί τροποποίησης του κωδικοποιημένου κειμένου του νόμου περί αφερεγγυότητας, που εγκρίθηκε με τον [TRLIC] για τη μεταφορά της [οδηγίας 2019/1023] στο εσωτερικό δίκαιο)⁶, της 5ης Σεπτεμβρίου 2022 (στο εξής: νόμος 16/2022), τροποποίησε τον TRLC, επιβεβαιώνοντας ταυτοχρόνως την εξαίρεση των απαιτήσεων δημοσίου δικαίου από το πεδίο εφαρμογής της απαλλαγής, ανεξαρτήτως του εάν πρόκειται για άμεση απαλλαγή ή για απαλλαγή σε μεταγενέστερο στάδιο. Το άρθρο 489, παράγραφος 1, σημείο 5, του νέου κειμένου του TRLC προβλέπει τα εξής:

«Η απαλλαγή από τα χρέη καταλαμβάνει το σύνολο των υπολειπομένων χρεών, εξαιρουμένων των ακόλουθων:

[...]

5) Των χρεών που απορρέουν από απαιτήσεις δημοσίου δικαίου. Ωστόσο, ως προς τα χρέη για την είσπραξη των οποίων αρμόδια είναι η [ΑΕΑΤ] ισχύει δυνατότητα απαλλαγής έως του μέγιστου ποσού των 10.000 ευρώ ανά οφειλέτη· για τις πρώτες 5 000 ευρώ οφειλής, η απαλλαγή είναι πλήρης και, από το ποσό αυτό και μετά, η απαλλαγή ανέρχεται στο 50 % της οφειλής έως το αναφερόμενο μέγιστο ποσό. Ομοίως, ως προς τα χρέη έναντι φορέων κοινωνικής ασφάλισης ισχύει δυνατότητα απαλλαγής μέχρι το ίδιο ποσό και υπό τους ίδιους όρους. Για το ποσό της απαλλαγής, μέχρι το προαναφερθέν ανώτατο όριο, ισχύει η αντίστροφη σειρά σε σχέση με τη σειρά κατάταξης που προβλέπει ο παρών νόμος και, εντός της κάθε τάξης, η χρονική προτεραιότητα.»

12. Η αιτιολογική έκθεση του νόμου 16/2022 αναφέρει, στο τμήμα IV, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Η οδηγία 2019/1023 υποχρεώνει όλα τα κράτη μέλη να θεσπίσουν μηχανισμό δεύτερης ευκαιρίας προκειμένου να αποτρέπεται το ενδεχόμενο να επιδιώκουν οι οφειλέτες τη μετεγκατάστασή τους σε άλλες χώρες στις οποίες προβλέπονται ήδη τέτοιοι μηχανισμοί, με το κόστος που αυτό συνεπάγεται τόσο για τον οφειλέτη όσο και για τους πιστωτές του. Ταυτοχρόνως, η θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων στον συγκεκριμένο τομέα θεωρείται απαραίτητη για τη λειτουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς.

[...]

⁶ BOE αριθ. 214, της 6ης Σεπτεμβρίου 2022, σ. 123682.

Έχουν θεσπιστεί δύο ρυθμίσεις απαλλαγής από τα υπολειπόμενα χρέη: η απαλλαγή με ρευστοποίηση της πτωχευτικής περιουσίας και η απαλλαγή που συνοδεύεται από πρόγραμμα πληρωμών [...]

[...]

Η απαλλαγή από τα υπολειπόμενα χρέη καταλαμβάνει το σύνολο των απαιτήσεων στο πλαίσιο της διαδικασίας αφερεγγυότητας και των απαιτήσεων κατά της πτωχευτικής περιουσίας. Οι εξαιρέσεις από την απαλλαγή στηρίζονται, σε ορισμένες περιπτώσεις, στην ιδιαίτερη σημασία που έχει η εξόφλησή τους στο πλαίσιο μιας δίκαιης και αλληλέγγυας κοινωνίας η οποία βασίζεται στο κράτος δικαίου (όπως χρέη από υποχρέωση διατροφής, χρέη που απορρέουν από απαιτήσεις δημοσίου δικαίου, χρέη που απορρέουν από ποινικά αδικήματα ή χρέη που απορρέουν από αδικοπρακτική ευθύνη). Τουτέστιν, η απαλλαγή από χρέη που απορρέουν από απαιτήσεις δημοσίου δικαίου υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς και μπορεί να λάβει χώρα μόνον κατά την πρώτη απαλλαγή και όχι στο πλαίσιο τυχόν επόμενης απαλλαγής [...]

III. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13. Στο πλαίσιο της εις βάρος τους διαδικασίας αφερεγγυότητας, οι πτωχοί οφειλέτες αιτήθηκαν στις 3 Μαρτίου 2021 την απαλλαγή τους από το υπόλοιπο των χρεών τους, στην οποία αντιτάχθηκε η ΑΕΑΤ όσον αφορά απαίτησή της ύψους 192 366,21 ευρώ, την οποία θεωρεί προνομιούχο απαίτηση του Δημοσίου.

14. Στις 30 Ιουλίου 2021 το Juzgado de Primera Instancia nº 1 de Denia (πρωτοδικείο υπ' αριθ. 1 Denia, Ισπανία) κήρυξε την περάτωση της εν λόγω διαδικασίας αφερεγγυότητας με το ευεργέτημα της απαλλαγής των πτωχών οφειλετών από το υπόλοιπο των χρεών τους, εξαιρουμένων των απαιτήσεων δημοσίου δικαίου και των απαιτήσεων διατροφής.

15. Οι πτωχοί οφειλέτες άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Audiencia Provincial de Alicante (περιφερειακού δικαστηρίου Αλικάντε).

16. Το Audiencia Provincial de Alicante (περιφερειακό δικαστήριο Αλικάντε) εκτιμά ότι, δεδομένης της ημερομηνίας υποβολής της αιτήσεως των πτωχών οφειλετών, έχει εν προκειμένω εφαρμογή ο νόμος περί αφερεγγυότητας όχι ως είχε μετά την τροποποίησή του με τον νόμο 16/2022, με τον οποίο μεταφέρθηκε στην εθνική έννομη τάξη η οδηγία 2019/1023, αλλά ως είχε μετά την τροποποίησή του με το βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2020, το οποίο δημοσιεύθηκε μετά τη θέση της εν λόγω οδηγίας σε ισχύ, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς της στις εθνικές έννομες τάξεις⁷. Σε αμφότερα τα ως άνω νομοθετικά κείμενα προβλέπεται η εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη.

⁷ Το αιτούν δικαστήριο παραθέτει τη νομολογία του Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία οι οδηγίες παράγουν αποτελέσματα όχι μόνο μετά τη μεταφορά τους στο εσωτερικό δίκαιο ή μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς τους, αλλά και πριν, δεδομένου ότι τα κράτη μέλη οφείλουν, πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς, να απέχουν από τη λήψη μέτρων τα οποία δύνανται να διακυβεύουν και να υπονομεύουν σοβαρά την επίτευξη των επιδιωκόμενων με την οδηγία σκοπών. Συναφώς, παραπέμπει στις αποφάσεις της 8ης Οκτωβρίου 1987, Kolpinghuis Nijmegen (80/86, EU:C:1987:431), της 18ης Δεκεμβρίου 1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, EU:C:1997:628), και της 22ας Νοεμβρίου 2005, Mangold (C-144/04, EU:C:2005:709).

17. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει τη διχογνωμία που υφίσταται στη νομολογία των ισπανικών δικαστηρίων. Σύμφωνα με ορισμένες αποφάσεις, η απαλλαγή από τα υπολειπόμενα χρέη καταλαμβάνει και τις απαιτήσεις του Δημοσίου, ενώ άλλες καταλήγουν στο αντίθετο συμπέρασμα. Σε όλες τις αποφάσεις που εξέτασε το αιτούν δικαστήριο ως ερμηνευτικό κριτήριο χρησιμοποιείται η οδηγία 2019/1023.

18. Το αιτούν δικαστήριο τρέφει αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα του TRLC με την εν λόγω οδηγία όσον αφορά την εξαίρεση ή μη των απαιτήσεων του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη.

19. Αφενός, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν η εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη που προβλέπει το ισπανικό δίκαιο είναι αιτιολογείται δεόντως. Διευκρινίζει ότι το άρθρο 23 της οδηγίας 2019/1023 επιτρέπει παρέκκλιση από τον γενικό κανόνα του άρθρου 20, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, κατά τον οποίο η απαλλαγή από τα χρέη είναι πλήρης. Συγκεκριμένα, το άρθρο 23, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να εξαιρούν συγκεκριμένες κατηγορίες χρεών από την απαλλαγή από τα χρέη, υπό την προϋπόθεση ότι η εξαίρεση «αιτιολογείται δεόντως»⁸.

20. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, αντιθέτως προς τον νόμο 16/2022⁹, ο TRLC, όπως τροποποιήθηκε με το βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2020, ουδόλως αιτιολογεί την εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη.

21. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν η διαλαμβανόμενη στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023 απαρίθμηση των συγκεκριμένων κατηγοριών χρεών που δύναται να εξαιρεθούν από την απαλλαγή από τα χρέη είναι εξαντλητική, διότι, εν τοιαύτη περιπτώσει, ο νόμος περί αφερεγγυότητας, όπως τροποποιήθηκε με το βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2020, θα αντέβαινε στην ως άνω διάταξη. Αντιθέτως, εάν η εν λόγω απαρίθμηση είναι απλώς ενδεικτική, ο συγκεκριμένος νόμος θα ήταν σύμφωνος με την εν λόγω διάταξη.

22. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το γεγονός ότι οι απαιτήσεις του Δημοσίου δεν περιλαμβάνονται στην απαρίθμηση του άρθρου 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023, μολονότι έχουν βαρύνουσα σημασία στις διαδικασίες αφερεγγυότητας, θα μπορούσε να αποτελεί ένδειξη ότι η απαρίθμηση αυτή δεν είναι εξαντλητική. Επιπλέον, η απόλυτη και πλήρης ελευθερία των κρατών μελών να εξαιρούν ορισμένες απαιτήσεις από την απαλλαγή από τα χρέη και, ως εκ τούτου, η ενδεχόμενη ποικιλομορφία των σχετικών εθνικών ρυθμίσεων θα μπορούσε να έχει αντίκτυπο στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στην άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και η ελευθερία εγκατάστασης¹⁰.

23. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Audiencia Provincial de Alicante (περιφερειακό δικαστήριο Alicante) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1. Είναι δυνατή η εφαρμογή της αρχής της σύμφωνης προς το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας [2019/1023] ερμηνείας, όταν τα πραγματικά περιστατικά (όπως στην υπό κρίση υπόθεση, λαμβανομένης υπόψη της ημερομηνίας υποβολής του αιτήματος περί απαλλαγής από ανεξόφλητες απαιτήσεις έλαβαν χώρα κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της ενάρξεως ισχύος της εν λόγω οδηγίας και της καταληκτικής ημερομηνίας για τη

⁸ Το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει επίσης τις αιτιολογικές σκέψεις 78 και 81 της οδηγίας 2019/1023.

⁹ Βλ. σημείο 12 των παρούσων προτάσεων.

¹⁰ Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στην αιτιολογική σκέψη 1 της οδηγίας 2019/1023.

μεταφορά της στο εσωτερικό δίκαιο, η δε εφαρμοστέα εθνική ρύθμιση (ο TRLC [κωδικοποιημένο κείμενο του νόμου περί πτωχεύσεως], όπως τροποποιήθηκε με το βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2020) δεν είναι εκείνη που μεταφέρει την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο (νόμος 16/2022);

2. Είναι συμβατή με το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας [2019/1023] και με τις κατευθυντήριες αρχές του σχετικά με την απαλλαγή από τα χρέη, εθνική ρύθμιση όπως η ισπανική κατά τα προβλεπόμενα στον TRLC (όπως τροποποιήθηκε με το βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2020), η οποία δεν παρέχει καμία αιτιολόγηση όσον αφορά την εξαίρεση απαιτήσεων δημοσίου δικαίου από την απαλλαγή από ανεξόφλητες απαιτήσεις; Διακυβεύει ή υπονομεύει η εν λόγω ρύθμιση την επίτευξη των σκοπών της ως άνω οδηγίας, στο μέτρο που αποκλείει τις απαιτήσεις δημοσίου δικαίου από τη δυνατότητα απαλλαγής από ανεξόφλητες απαιτήσεις και στερείται της δέουσας αιτιολογήσεως;
 3. Περιέχει το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας [2019/1023] εξαντλητική και αποκλειστική απαρίθμηση των κατηγοριών απαιτήσεων που μπορούν να εξαιρεθούν από την απαλλαγή ή πρόκειται, αντιθέτως, για αμιγώς ενδεικτική απαρίθμηση, ώστε ο εθνικός νομοθέτης είναι απολύτως ελεύθερος να καθορίσει κατά την κρίση του τις κατηγορίες απαιτήσεων που εξαιρούνται από την απαλλαγή, εφόσον αυτές αιτιολογούνται δεόντως βάσει του εθνικού του δικαίου;»
24. Το αιτούν δικαστήριο ζήτησε την εκδίκαση της υπό κρίση υποθέσεως με την ταχεία προδικαστική διαδικασία του άρθρου 105 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 28ης Δεκεμβρίου 2022 το αίτημα απορρίφθηκε.
25. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Ισπανική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

IV. Ανάλυση

26. Προς διευκόλυνση της ανάλυσης, θα ξεκινήσω με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα και εν συνεχεία θα εξετάσω το τρίτο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με τον εξαντλητικό χαρακτήρα της απαριθμώσεως που διαλαμβάνεται στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023, πριν προβώ στην εξέταση του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, το οποίο αφορά την εκτίμηση από το εθνικό δικαστήριο της οικείας νομοθετικής ρύθμισης υπό το πρίσμα οδηγίας η οποία έχει μεν τεθεί σε ισχύ αλλά η καταληκτική ημερομηνία για τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο δεν έχει παρέλθει, καθότι η εξαίρεση δεν αιτιολογείται δεόντως.

A. Επί του αποτελέσματος των οδηγιών πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς τους στο εσωτερικό δίκαιο

27. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν είναι δυνατή η εφαρμογή της αρχής της σύμφωνης ερμηνείας, όταν τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά έλαβαν χώρα κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της ημερομηνίας θέσεως μιας οδηγίας σε ισχύ και της ημερομηνίας κατά την οποία λήγει η προθεσμία που είχε ταχθεί για τη μεταφορά της στο εσωτερικό δίκαιο, και όταν η εφαρμοστέα στα πραγματικά αυτά περιστατικά νομοθετική ρύθμιση δεν είναι εκείνη που μεταφέρει την εν λόγω οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο αλλά νομοθετική ρύθμιση θεσπισθείσα κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ των δύο αυτών ημερομηνιών. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται

ειδικότερα στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023, το οποίο προβλέπει ορισμένες δυνατές παρεκκλίσεις από την αρχή της πλήρους απαλλαγής από τα χρέη που καθιερώνει η οδηγία.

28. Υπενθυμίζεται ότι στην απόφαση της 4ης Ιουλίου 2006, Αδενέλερ κ.λπ.¹¹, το Δικαστήριο έκρινε ότι, πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο μιας οδηγίας, δεν μπορεί να προσάπτεται στα κράτη μέλη ότι δεν έλαβαν ακόμη τα μέτρα εφαρμογής της οδηγίας στην έννομη τάξη τους και ότι η γενική υποχρέωση που υπέχουν τα εθνικά δικαστήρια να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο προς την οδηγία υφίσταται μόνον από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας αυτής¹². Περαιτέρω, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας, τα κράτη μέλη στα οποία απευθύνεται η οδηγία οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να διακυβεύσουν σοβαρά το επιδιωκόμενο από την οδηγία αυτή αποτέλεσμα¹³. Καθόσον μια τέτοια υποχρέωση αποχής επιβάλλεται σε όλες τις εθνικές αρχές, τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να απέχουν, στο μέτρο του δυνατού, από ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου κατά τρόπο που θα μπορούσε να διακυβεύσει σοβαρά, μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της στο εσωτερικό δίκαιο, την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία αυτή σκοπού¹⁴.

29. Λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων αυτών, προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι, κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της ημερομηνίας θέσεως της οδηγίας 2019/1023 σε ισχύ και της ημερομηνίας κατά την οποία λήγει η προθεσμία για τη μεταφορά της στις εσωτερικές έννομες τάξεις, τα εθνικά δικαστήρια δεν υποχρεούνται να ερμηνεύουν το εσωτερικό τους δίκαιο σύμφωνα με το άρθρο 23, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας.

B. Επί του εξαντλητικού ή μη χαρακτήρα της απαριθμήσεως που διαλαμβάνεται στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023 και επί του περιθωρίου εκτιμήσεως των κρατών μελών ως προς τη μεταφορά της οικείας διατάξεως στο εσωτερικό δίκαιο

30. Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023. Διερωτάται εάν η απαρίθμηση των εξαιρέσεων που διαλαμβάνεται στην εν λόγω διάταξη είναι εξαντλητική και ποιο είναι το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν συναφώς τα κράτη μέλη κατά τη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο. Η ερμηνεία αυτή είναι αναγκαία προκειμένου να μπορέσει το αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει εάν το ισπανικό δίκαιο διακυβεύει τους επιδιωκόμενους από την εν λόγω οδηγία σκοπούς.

¹¹ C-212/04 (EU:C:2006:443).

¹² Βλ. απόφαση της 4ης Ιουλίου 2006, Αδενέλερ κ.λπ. (C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψεις 114 και 115).

¹³ Βλ. απόφαση της 5ης Μαΐου 2022, BPC Lux 2 κ.λπ. (C-83/20, EU:C:2022:346, σκέψη 65 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁴ Βλ. απόφαση της 5ης Μαΐου 2022, BPC Lux 2 κ.λπ. (C-83/20, EU:C:2022:346, σκέψη 66 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

1. Επί του εξαντλητικού χαρακτήρα της απαριθμώσεως που διαλαμβάνεται στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023

31. Τόσο η Επιτροπή όσο και η Ισπανική Κυβέρνηση αναγνωρίζουν, με τις παρατηρήσεις τους, τον μη εξαντλητικό χαρακτήρα της απαριθμώσεως που διαλαμβάνεται στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023, καθόσον προβλέπει ότι συγκεκριμένες κατηγορίες χρεών δύνανται να εξαιρεθούν από την απαλλαγή, μεταξύ άλλων έξι κατηγορίες χρεών που απαριθμούνται στη συνέχεια της παραγράφου αυτής.

32. Ενδεχομένως να δημιούργησε αμφιβολίες η αρχική διατύπωση του εν λόγω άρθρου στην ισπανική γλώσσα, κατά την οποία τα κράτη μέλη μπορούσαν «να εξαιρούν από την απαλλαγή από τα χρέη συγκεκριμένες κατηγορίες [...], στις ακόλουθες περιπτώσεις¹⁵». Ωστόσο, η διατύπωση αυτή αντικαταστάθηκε από τη φράση «όπως στις ακόλουθες περιπτώσεις¹⁶» με διορθωτικό στην εν λόγω οδηγία¹⁷, με το οποίο η διατύπωση στην ισπανική γλώσσα εναρμονίσθηκε προς τη διατύπωση στις άλλες γλωσσικές αποδόσεις.

33. Συνεπώς, δεν χωρεί κανένας ενδοιασμός: η χρήση των όρων «[τ]α κράτη μέλη δύνανται να εξαιρούν συγκεκριμένες κατηγορίες χρεών» και της φράσεως «όπως στην περίπτωση» σημαίνει ότι η διαλαμβανόμενη στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023 απαρίθμηση αποτελεί σαφώς μη εξαντλητική απαρίθμηση των κατηγοριών χρεών που δύνανται να εξαιρεθούν από την απαλλαγή, η απαρίθμηση δε αυτή δύναται να συμπληρώνεται από τα κράτη μέλη. Η συγκεκριμένη ανάλυση ενισχύεται από την αιτιολογική σκέψη 81 της εν λόγω οδηγίας, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα των συζητήσεων στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁸, από τις οποίες συνάγεται ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εξαιρούν και άλλες κατηγορίες χρεών σε δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις.

2. Επί του περιθωρίου εκτιμώσεως των κρατών μελών κατά τη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο

34. Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης ως προς το περιθώριο εκτιμώσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη προκειμένου να εξαιρούν ορισμένες κατηγορίες χρεών από τη δυνατότητα απαλλαγής. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της αρχής περί εξαιρέσεως μιας κατηγορίας χρεών και των προϋποθέσεων της εξαιρέσεως αυτής.

35. Όσον αφορά την κατ' αρχήν εξαίρεση των χρεών έναντι του Δημοσίου, επισημαίνεται ότι το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023 απαριθμεί έξι κατηγορίες χρεών τα οποία τα κράτη μέλη δύνανται να εξαιρούν από την απαλλαγή ή για τα οποία η απαλλαγή μπορεί να είναι περιορισμένη ή ακόμη η περίοδος απαλλαγής να είναι μεγαλύτερη. Οι κατηγορίες αυτές έχουν ως εξής: τα εμπραγμάτως ασφαλισμένα χρέη, τα χρέη που προκύπτουν από ή σε σχέση με ποινικές κυρώσεις, τα χρέη που προκύπτουν από αδικοπρακτική ευθύνη, τα χρέη που αφορούν

¹⁵ «en los siguientes casos».

¹⁶ «como en los siguientes casos».

¹⁷ ΕΕ 2022, L 43, σ. 94.

¹⁸ Βλ. σημείωμα της Προεδρίας της 16ης Μαΐου 2018 προς την Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων σχετικά με την πρόταση οδηγίας για τα πλαίσια προληπτικής αναδιάρθρωσης, τη δεύτερη ευκαιρία και μέτρα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αναδιάρθρωσης, αφερεγγυότητας και απαλλαγής, καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 2012/30/ΕΕ – Μερική γενική προσέγγιση (έγγραφο 8830/18 ADD 1), ιδίως υποσημείωση 14 που αναφέρει ότι στις αιτιολογικές σκέψεις θα διευκρινίζεται ότι οι παράγραφοι 1 και 3 του άρθρου 22 (νυν παράγραφοι 2 και 4 του άρθρου 23 της εκδοθείσας οδηγίας) δεν έχουν εξαντλητικό χαρακτήρα.

υποχρεώσεις διατροφής, τα χρέη που γεννώνται μετά την υποβολή αίτησης για την κίνηση της διαδικασίας που οδηγεί σε απαλλαγή από τα χρέη, καθώς και τα χρέη που συνδέονται με το κόστος της διαδικασίας αυτής.

36. Στις παρατηρήσεις της η Επιτροπή επαναλαμβάνει το επιχείρημα του αιτούντος δικαστηρίου ότι μεταξύ των διαφόρων αυτών κατηγοριών χρεών υπάρχει συνάφεια η οποία δικαιολογεί το ότι δεν καταλείπεται απεριόριστη ευχέρεια εκτιμήσεως στα κράτη μέλη όσον αφορά τη θέσπιση εξαιρέσεων από την αρχή της πλήρους απαλλαγής από χρέη, λόγω της φύσεως του σχετικού χρέους.

37. Κατά την Επιτροπή, η συνάφεια αυτή εδράζεται στον σκοπό περί απονομής ουσιαστικής δικαιοσύνης: πρώτον, δεν πρέπει να παρέχεται στον πτωχό οφειλέτη η δυνατότητα να αποφεύγει τις οικονομικές συνέπειες πράξεων που δεν συνδέονται με τον συνήθη επιχειρηματικό βίο (χρέη που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις, ποινικές κυρώσεις ή αδικοπρακτική ευθύνη). Δεύτερον, τα χρέη που γεννώνται στο πλαίσιο της διαδικασίας απαλλαγής ή μεταγενέστερα δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο απαλλαγής, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της οικείας διαδικασίας. Τρίτον, μπορούν επίσης να εξαιρεθούν τα εμπραγμάτως ασφαλισμένα χρέη, δεδομένου ότι η σύσταση εμπράγματης ασφάλειας απέβλεπε ακριβώς στην αποφυγή των συνεπειών ενδεχόμενης αφερεγγυότητας.

38. Ωστόσο, μια σειρά στοιχείων αντικρούουν την επιχειρηματολογία αυτή.

39. Κατ' αρχάς, το ίδιο το γράμμα του άρθρου 23 της οδηγίας 2019/1023 προβλέπει διαφόρων ειδών επιλογές όσον αφορά τις δυνατές παρεκκλίσεις από την αρχή της πλήρους απαλλαγής από τα χρέη. Η παράγραφος 1 προβλέπει ότι όλα τα κράτη μέλη πρέπει να προβλέπουν τον αποκλεισμό των αφερέγγυων οφειλετών που ενήργησαν δολίως ή κακόπιστα¹⁹. Αντιθέτως, οι παράγραφοι 3 και 5 αναφέρουν ότι τα κράτη μέλη μπορούν να οργανώσουν, αντιστοίχως, μεγαλύτερες περιόδους απαλλαγής ή μεγαλύτερες περιόδους ανικανότητας ή έκπτωσης σε ορισμένες αυστηρά απαριθμούμενες περιπτώσεις. Η παράγραφος 4, της οποίας ζητείται εν προκειμένω η ερμηνεία, όπως και η παράγραφος 2, προβλέπει ότι τα κράτη μέλη δύνανται να επιλέξουν ορισμένες εξαιρέσεις από την αρχή της πλήρους απαλλαγής από τα χρέη, εφόσον αυτές αιτιολογούνται δεόντως, και επεξηγεί τη δυνατότητα αυτή με μία μη εξαντλητική απαρίθμηση παραδειγμάτων. Ως εκ τούτου, η διαδικασία πλήρους απαλλαγής από τα χρέη μπορεί να λειτουργήσει με πολύ διαφορετικούς τρόπους και να έχει πολύ διαφορετικό πεδίο εφαρμογής ανάλογα με τις επιλογές στις οποίες θα προβεί το εκάστοτε κράτος μέλος. Κατά συνέπεια, δύσκολα μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο σκοπός περί εναρμονίσεως της εν λόγω διαδικασίας απαλλαγής από τα χρέη αποτελεί δικαιολογητικό λόγο για να μην επιτρέπεται, κατ' αρχήν, η εξαίρεση ορισμένων ειδικών κατηγοριών χρεών από την εν λόγω απαλλαγή.

40. Εν συνεχεία, από κανένα στοιχείο των διαβουλεύσεων που προηγήθηκαν της εκδόσεως της οδηγίας 2019/1023 δεν μπορεί να συναχθεί ότι τα χρέη έναντι του Δημοσίου δεν μπορούν να εξαιρεθούν από την απαλλαγή από τα υπολειπόμενα χρέη. Ειδικότερα, η πρόταση οδηγίας προέβλεπε σαφώς, όσον αφορά το άρθρο 22 (νυν άρθρο 23 της εκδοθείσας οδηγίας), ότι τα κράτη μέλη διέθεταν «ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά τη θέσπιση

¹⁹ Εν αντιθέσει με την αγγλική, τη γερμανική, τη γαλλική, την ιταλική, την πολωνική, ή ακόμη και την πορτογαλική γλωσσική απόδοση της διατάξεως αυτής, η ισπανική γλωσσική απόδοση δίνει απλώς τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να διατηρήσουν σε ισχύ ή να θεσπίσουν μέτρο αποκλεισμού του δόλιου ή κακόπιστου οφειλέτη. Υπενθυμίζω ότι, κατά πάγια νομολογία, η διατύπωση η οποία χρησιμοποιείται σε μία από τις γλωσσικές αποδόσεις διατάξεως του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να αποτελεί τη μοναδική βάση για την ερμηνεία της διατάξεως ούτε μπορεί να της δίδεται προτεραιότητα σε σχέση με τις λοιπές γλωσσικές αποδόσεις (απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2023, Ισπανία κατά Επιτροπής, C-632/20 P, EU:C:2023:28, σκέψη 40). Ως εκ τούτου, η ισπανική γλωσσική απόδοση δεν είναι ικανή αφ' εαυτής να κλονίσει την ανάλυσή μου.

περιορισμών στις διατάξεις σχετικά με τη δυνατότητα απαλλαγής και τις περιόδους απαλλαγής, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω περιορισμοί προσδιορίζονται με σαφήνεια και είναι αναγκαίοι για την προστασία γενικού συμφέροντος»²⁰.

41. Αυτή η βούληση να καταλειφθεί στα κράτη μέλη επαρκής διακριτική ευχέρεια επιβεβαιώνεται από τις διαβουλεύσεις στο πλαίσιο του Συμβουλίου²¹. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στο Συμβούλιο, οι εξαιρέσεις από την απαλλαγή συμπεριλήφθηκαν χωρίς ειδικότερες παρατηρήσεις²², και διευκρινίστηκε ότι τα κράτη μέλη μπορούσαν επίσης να αποκλείουν ορισμένες κατηγορίες χρεών βάσει της εθνικής νομοθεσίας τους χωρίς να προσδιορίζεται η φύση των χρεών αυτών²³. Κατά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων στο Συμβούλιο, η Πορτογαλία προέβη σε δήλωση στην οποία ανέφερε, επί της ουσίας, αφενός ότι η διατύπωση ήταν αρκετά ευέλικτη ώστε τα κράτη μέλη να μπορούν να διατηρούν σε ισχύ ή να θεσπίζουν διατάξεις που εξαιρούν από την απαλλαγή ή περιορίζουν την απαλλαγή όσον αφορά φορολογικά χρέη, διότι τέτοια μέτρα πρέπει να θεωρούνται δεόντως αιτιολογημένα λόγω του ειδικού χαρακτήρα των φορολογικών χρεών, και αφετέρου ότι επιθυμούσε να επιφυλαχθεί όσον αφορά τη ρύθμιση της πρόσβασης σε απαλλαγή από φορολογικά χρέη κατά τη μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο²⁴.

42. Η Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία κλήθηκε να γνωμοδοτήσει, πρότεινε στην αρμόδια επί της ουσίας Επιτροπή Νομικών Θεμάτων μια τροπολογία σχετικά με μια αιτιολογική σκέψη και μια παράγραφο υπέρ της ρητής δυνατότητας εξαιρέσεως των απαιτήσεων του Δημοσίου για την οποία τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την αναγκαία ισορροπία μεταξύ του γενικού δημόσιου συμφέροντος και της προώθησης της επιχειρηματικότητας²⁵.

²⁰ Βλ. πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα πλαίσια προληπτικής αναδιάρθρωσης, τη δεύτερη ευκαιρία και μέτρα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αναδιάρθρωσης, αφερεγγυότητας και απαλλαγής, καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 2012/30/ΕΕ [COM(2016) 723 final], σ. 26.

²¹ Βλ. σημείο 5 του Σημειώματος της Προεδρίας της 19ης Μαΐου 2017 προς την ΕΜΑ/Συμβούλιο σχετικά με την πρόταση οδηγίας για τα πλαίσια προληπτικής αναδιάρθρωσης, τη δεύτερη ευκαιρία και μέτρα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αναδιάρθρωσης, αφερεγγυότητας και απαλλαγής, καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 2012/30/ΕΕ – Συζήτηση προανατολισμού (έγγραφο 9316/17): «Οι στόχοι της πρότασης έτυχαν, καταρχήν, ευρείας στήριξης από τους υπουργούς κατά την άτυπη σύνοδο των Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων στις 27 Ιανουαρίου 2017. Στις συζητήσεις κατά τη σύνοδο αυτή, τονίστηκε η σημασία επίτευξης δίκαιης ισορροπίας μεταξύ των συμφερόντων των οφειλετών και των πιστωτών και της παροχής ευελιξίας σε ορισμένο βαθμό, ώστε να μην επηρεαστούν τα εθνικά συστήματα που λειτουργούν αποτελεσματικά. Από τις συζητήσεις στο πλαίσιο της Ομάδας «Θέματα Αστικού Δικαίου» (Αφερεγγυότητα) προέκυψε γενική αποδοχή των στόχων της πρότασης. Ωστόσο, οι αντιπροσωπίες τόνισαν, επίσης, τον σύνθετο χαρακτήρα της προτεινόμενης οδηγίας, λόγω της διασύνδεσής της με άλλους τομείς του εθνικού δικαίου, και την επακόλουθη ανάγκη να παρασχεθεί στα κράτη μέλη επαρκής ευελιξία ώστε να προσαρμόσουν τα μέτρα της ΕΕ στην τοπική οικονομική κατάσταση και τις τοπικές δομές».

²² Βλ. Σημείωμα της 16ης Μαρτίου 2018 της βουλγαρικής Προεδρίας και της επικείμενης αυστριακής Προεδρίας προς την Ομάδα «Θέματα Αστικού Δικαίου» (Αφερεγγυότητα) σχετικά με την πρόταση οδηγίας για τα προληπτικά πλαίσια αναδιάρθρωσης, τη δεύτερη ευκαιρία και τα μέτρα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αναδιάρθρωσης, αφερεγγυότητας και απαλλαγής και για την τροποποίηση της οδηγίας 2012/30/ΕΕ – Αναθεωρημένο κείμενο των άρθρων 19, 20 και 22 του τίτλου III και συναφείς ορισμοί (έγγραφο 7150/18), σ. 6.

²³ Σημείωμα της 24ης Μαΐου 2018 της Προεδρίας προς το Συμβούλιο σχετικά με την πρόταση οδηγίας για τα πλαίσια προληπτικής αναδιάρθρωσης, τη δεύτερη ευκαιρία και μέτρα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αναδιάρθρωσης, αφερεγγυότητας και απαλλαγής, καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 2012/30/ΕΕ – Μερική Γενική Προσέγγιση (έγγραφο 9236/18 ADD 1), σ. 9.

²⁴ Βλ. Σημείωμα της 21ης Μαΐου 2019 της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου προς την Επιτροπή των Μονίμων Αντιπροσώπων/Συμβούλιο σχετικά με το σχέδιο οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί πλαισίου για την προληπτική αναδιάρθρωση, την απαλλαγή από τα χρέη και τις ανικανότητες ή την έκπτωση οφειλετών, καθώς και περί μέτρων βελτίωσης των διαδικασιών αυτών, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 (Οδηγία για την αναδιάρθρωση και την αφερεγγυότητα) (πρώτη ανάγνωση) – Έκδοση της νομοθετικής πράξης – Δηλώσεις (έγγραφο 9170/2/19 REV 2 ADD 1), σ. 1 και 2.

²⁵ Βλ. Γνωμοδότηση της Επιτροπής Οικονομικής και Νομισματικής Πολιτικής, της 7ης Δεκεμβρίου 2017 προς την Επιτροπή Νομικών Θεμάτων σχετικά με την πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα πλαίσια προληπτικής αναδιάρθρωσης, τη δεύτερη ευκαιρία και μέτρα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών αναδιάρθρωσης, αφερεγγυότητας και απαλλαγής, καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 2012/30/ΕΕ, Συντάκτης γνωμοδότησης: Enriquet Calvet Chambon, προτεινόμενες τροπολογίες 22 και 94.

43. Τέλος, είναι πρόδηλο ότι η οδηγία 2019/1023 αποτελεί οδηγία ελάχιστης εναρμονίσεως, η οποία αφορά την πλήρη απαλλαγή από τα χρέη, και της οποίας σκοπός είναι η δημιουργία αυτού του είδους διαδικασίας σε κάθε κράτος μέλος και όχι η θέσπιση μιας εναρμονισμένης διαδικασίας απαλλαγής από τα υπολειπόμενα χρέη. Πράγματι, οι διαπραγματεύσεις έδωσαν την ευκαιρία στα κράτη μέλη να επισημάνουν ότι η διαδικασία αυτή, νέα ή μη ανάλογα με το κράτος μέλος, έπρεπε να μπορεί να προσαρμόζεται ευχερώς, ούτως ώστε να μην παρακωλύει την αποτελεσματική λειτουργία των εθνικών συστημάτων, δεδομένου ότι μια τέτοια διαδικασία συνδέεται με άλλους τομείς του εθνικού δικαίου και ότι η οικονομική κατάσταση και οι νομικές δομές διαφέρουν από το ένα κράτος μέλος στο άλλο²⁶.

44. Αντιθέτως, όσον αφορά τις προϋποθέσεις για την εξαίρεση ορισμένης κατηγορίας χρεών, το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023 προβλέπει ότι οι «εξαιρέσεις, περιορισμοί ή μεγαλύτερες περίοδοι απαλλαγής αιτιολογούνται δεόντως». Κατά συνέπεια, να μην δεν οριοθετείται το περιθώριο εκτιμήσεως των κρατών μελών όσον αφορά τη φύση των ειδικότερων κατηγοριών χρεών που δύνανται να εξαιρεθούν, πλην όμως αυτό το περιθώριο εκτιμήσεως περιορίζεται μέσω της αιτιολόγησης στην οποία τα κράτη μέλη οφείλουν να προβαίνουν προς στήριξη της εν λόγω εξαίρεσεως.

45. Εξάλλου, τα κράτη μέλη έχουν κάνει χρήση του εν λόγω περιθωρίου εκτιμήσεως προκειμένου να εξαιρέσουν ορισμένες κατηγορίες χρεών πλην εκείνων που απαριθμούνται στο άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023. Στη Γαλλία, από την απαλλαγή από τα χρέη έχουν εξαιρεθεί, μεταξύ άλλων, οι οφειλές προς εργαζομένους και οι οφειλές που απορρέουν από αγωγές αφορώσες περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν λόγω επαγωγής κληρονομιάς κατά τη διάρκεια της διαδικασίας²⁷. Στις Κάτω Χώρες έχουν εξαιρεθεί, μεταξύ άλλων, οι οφειλές από φοιτητικά δάνεια²⁸. Στην Ισπανία έχουν επιπλέον εξαιρεθεί, μεταξύ άλλων, και οι οφειλές μισθών²⁹. Στην Πορτογαλία έχουν εξαιρεθεί, μεταξύ άλλων, οι φορολογικές οφειλές και οφειλές κοινωνικής ασφάλισης³⁰.

46. Εν κατακλείδι, φρονώ ότι η οδηγία 2019/1023 είναι οδηγία ελάχιστης εναρμονίσεως, σκοπός της οποίας είναι η θέσπιση σε κάθε κράτος μέλος μιας διαδικασίας απαλλαγής από τα χρέη, ο προσδιορισμός δε της φύσεως των χρεών που δύνανται να εξαιρεθούν από την απαλλαγή αυτή επαφίεται σε μεγάλο βαθμό στην ευχέρεια εκτιμήσεως των κρατών μελών, υπό την προϋπόθεση ότι οι εξαιρέσεις είναι δεόντως αιτιολογημένες.

47. Επομένως, προτείνω να δοθεί στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023 έχει την έννοια ότι η διαλαμβανόμενη στη διάταξη αυτή απαρίθμηση δεν είναι εξαντλητική και ότι και άλλες, ειδικότερες κατηγορίες χρεών, πέραν εκείνων που απαριθμούνται στην οικεία διάταξη, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο απαλλαγής από τα χρέη, περιορισμένης απαλλαγής ή μεγαλύτερης περιόδου απαλλαγής, υπό την προϋπόθεση ότι τούτο αιτιολογείται δεόντως.

²⁶ Βλ. υποσημείωση 20 των παρούσων προτάσεων.

²⁷ Βλ. άρθρο L. 645-11 του code de commerce (εμπορικού κώδικα).

²⁸ Βλ. άρθρο 299a του Faillissementswet (πτωχευτικού νόμου).

²⁹ Βλ. άρθρο 489, παράγραφος 1, σημείο 4, του νόμου περί αφερεγγυότητας.

³⁰ Βλ. άρθρο 245 του Código da Insolvência e da Recuperação de Empresas (κώδικα αφερεγγυότητας και εξυγιάνσεως των επιχειρήσεων).

Γ. Επί των συνεπειών της μη αιτιολογήσεως της εξαιρέσεως των απαιτήσεων του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη σε νομοθετική ρύθμιση θεσπισθείσα κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2019/1023 στο εσωτερικό δίκαιο

48. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν ο TRLC, τον οποίο θεωρεί ως τον εφαρμοστέο στην ένδικη διαφορά νόμο και ο οποίος τροποποιήθηκε κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2019/1023 στο εσωτερικό δίκαιο προκειμένου να εξαιρεθούν, χωρίς αιτιολόγηση, οι απαιτήσεις του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα υπολειπόμενα χρέη, ανεξαρτήτως του εάν η απαλλαγή είναι άμεση ή σε μεταγενέστερο χρόνο, είχε ως συνέπεια τη διακύβευση, κατά την έννοια της προμνησθείσας νομολογίας³¹, της επίτευξης των σκοπών της ως άνω οδηγίας.

49. Όπως επισημάνθηκε στο σημείο 28 των παρουσών προτάσεων, κατά τη διάρκεια της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, τα κράτη μέλη στα οποία απευθύνεται η εν λόγω οδηγία οφείλουν να απέχουν από τη θέσπιση διατάξεων ικανών να διακυβεύσουν σοβαρά το επιδιωκόμενο από την οδηγία αυτή αποτέλεσμα, τα δε εθνικά δικαστήρια οφείλουν να απέχουν από ερμηνεία του εσωτερικού δικαίου κατά τρόπο που θα μπορούσε να διακυβεύσει σοβαρά, μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της στο εσωτερικό δίκαιο, την επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία αυτή σκοπού.

50. Πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει αν οι εθνικές διατάξεις των οποίων αμφισβητείται το κύρος είναι ικανές να διακυβεύσουν σοβαρά το αποτέλεσμα που επιδιώκει μια οδηγία, εξακρίβωση η οποία πρέπει οπωσδήποτε να γίνει βάσει σφαιρικής εκτιμήσεως, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των πολιτικών και μέτρων που υιοθετήθηκαν στο περί ου πρόκειται εθνικό έδαφος³².

51. Ωστόσο, για την ερμηνεία του επιδιωκόμενου με την εν λόγω οδηγία σκοπού αρμόδιο είναι το Δικαστήριο. Ο σκοπός δε της οδηγίας 2019/1023, όσον αφορά τη διαδικασία πλήρους απαλλαγής από τα χρέη, είναι να θεσπιστεί σε κάθε κράτος μέλος τουλάχιστον μια τέτοια διαδικασία³³ επί τη βάσει της αρχής της ελάχιστης εναρμόνισης.

52. Κατά τη γνώμη μου, απλώς και μόνον το γεγονός ότι δεν αιτιολογείται η εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη δεν μπορεί αφ' εαυτού, πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο, να διακυβεύσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου με την οδηγία 2019/1023 σκοπού, δεδομένης της δυνατότητας των κρατών μελών να εξαιρούν τις απαιτήσεις του Δημοσίου από την απαλλαγή από τα χρέη, όπως αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω.

53. Ως εκ τούτου, προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα: η επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία 2019/1023 σκοπού δεν διακυβεύεται απλώς και μόνον λόγω του ότι δεν αιτιολογείται δεόντως η εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από τη διαδικασία της απαλλαγής από τα υπολειπόμενα χρέη μέσω εθνικής διατάξεως θεσπισθείσας κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της ημερομηνίας της θέσεως της οδηγίας 2019/1023 σε ισχύ και της ημερομηνίας κατά την οποία λήγει η προθεσμία που τάχθηκε για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στις εσωτερικές έννομες τάξεις.

³¹ Βλ. σημείο 28 των παρουσών προτάσεων.

³² Βλ. απόφαση της 5ης Μαΐου 2022, BPC Lux 2 κ.λπ. (C-83/20, EU:C:2022:346, σκέψη 68 και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).

³³ Βλ. άρθρο 20, παράγραφος 1, της οδηγίας 2019/1023.

V. Πρόταση

54. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Audiencia Provincial de Alicante (περιφερειακό δικαστήριο Αλικάντε, Ισπανία) ως εξής:

- 1) Κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της ημερομηνίας της θέσεως σε ισχύ της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1023 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, περί πλαισίου για την προληπτική αναδιάρθρωση, την απαλλαγή από τα χρέη και τις ανικανότητες ή την έκπτωση οφειλετών, καθώς και περί μέτρων βελτίωσης των διαδικασιών αυτών, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 (οδηγία για την αναδιάρθρωση και την αφερεγγυότητα), και της ημερομηνίας κατά την οποία λήγει η προθεσμία που τάχθηκε για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στις εσωτερικές έννομες τάξεις, τα εθνικά δικαστήρια δεν υποχρεούνται να ερμηνεύουν το εσωτερικό τους δίκαιο σύμφωνα με το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023.
- 2) Το άρθρο 23, παράγραφος 4, της οδηγίας 2019/1023 έχει την έννοια ότι:
η διαλαμβανόμενη στη διάταξη αυτή απαρίθμηση δεν είναι εξαντλητική και ότι και άλλες, ειδικότερες κατηγορίες χρεών, πέραν εκείνων που απαριθμούνται στην οικεία διάταξη, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο απαλλαγής από τα χρέη, περιορισμένης απαλλαγής ή μεγαλύτερης περιόδου απαλλαγής, υπό την προϋπόθεση ότι τούτο αιτιολογείται δεόντως.
- 3) Η επίτευξη του επιδιωκόμενου από την οδηγία 2019/1023 σκοπού δεν διακυβεύεται απλώς και μόνον λόγω του ότι δεν αιτιολογείται δεόντως η εξαίρεση των απαιτήσεων του Δημοσίου από τη διαδικασία της απαλλαγής από τα υπολειπόμενα χρέη μέσω εθνικής διατάξεως θεσπισθείσας κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ της ημερομηνίας της θέσεως της οδηγίας 2019/1023 σε ισχύ και της ημερομηνίας κατά την οποία λήγει η προθεσμία που τάχθηκε για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στις εσωτερικές έννομες τάξεις.